

## (Ne)pažinta

Vakarų  
LietuvaSavaitės  
ekspresas(Ne)pažinta  
Vakarų Lietuva 11

Jolantos KLETKUTĖS nuotr.

➤ Taip atrodė neogotikinė grafų Tiškevičių koplyčia-mauzoliejus prieš restauravimą. Tada, kai buvo išaiškinta Lietuvos sukauciusi amžiaus paslaptis.



➤ Carinėje Rusijoje tarnavęs grafas Juozapas Tiškevičius buvo palaidotas su karininko uniforma ir apdovanojimais, kardais. 1892 m. paveikslas.

## Grafų Tiškevičių mauzoliejaus detektyvas

**I**lgai prieš devynerius metus, ūkanotą spalio dieną, senosiose Kretingos kapinėse stūksanti neogotikinė grafų Tiškevičių koplyčia buvo apgulta žurnalistų, o kriptoje zujo mokslininkai, muziejininkai ir paveldosaugininkai.

Denisas NIKITENKA

Buvo atskleista didžioji mauzoliejaus paslaptis: praardžius tris keistus dešimtmečius istorikams įtarimų kėlusius betono postamentus jų viduje aptikti prašmatnūs sarkofagai su kilmingųjų palaikais.

Tą pačią dieną paaiškėjo, jog Kretingos Žiemos sodo įkūrėjo grafo Juozapo Tiškevičiaus (1835-1891) ir jo sutuoktinės Sofijos Horvataitės-Tiškevičienės (1837-1919) palaidojimo paminklas išniekintas kapų plėšikų.

Kretingos muziejus lapkričio 1-2 dienomis atvers kriptos duris lankytojams, tad Vėlinių proga galima prisiminti kraupiai

įdomią, detektyvo žanro vertą sarkofagų istoriją. Kai kurios jos paslaptys liko neįmintos iki šiol.

## Palaikai „išgaravo“

Pastatyti šeimos koplyčia-mauzoliejų teko paskutiniam, Vokietijoje palaidotam Kretingos grafui Aleksandriui Tiškevičiui (1864-1945), kuris nusamdė švedų kilmės architektą Karlą Eduardą Strandmanną. Senosiose Kretingos kapinėse 1893 m. išliko grakštus, neogotikos stiliaus statinys, kurį galima vadinti vienu iš gražiausių architektūros perliukų Kretingoje.

Švedas suprojektavo dvejos paskirties objektą: po žemių pylimu, kriptoje, įrengtas masyvių, arkinų metalo durų saugomas mauzoliejus. Antžeminėje koplyčios dalyje XX a. pirmojoje pusėje vykdavo pamaldos laidotuvių metu, mirties metinių progomis, per Vėlines.

Grafo Aleksandro tėvas J. Tiškevičius buvo itin gerbiama ir svarbi Kretingai asmenybė, nes didikas į miestą atnešė Va-

karų Europos kultūros dvasią. Mirė jis 1891 m. ir ne sava mirtimi.

Kretingos muziejaus istorikas Julius Kanarskas senosiose metrikose yra radęs įrašus, jog grafas sirgo plaučių vandenlige. Buvo pasamdytas garsus profesorius, gydytojas iš Karaliaučiaus, kuris operavo grafa. Tikėtina, kad bandant pradurti plaučius ir pašalinti vandenį užgauta kraujagyslė. Grafas tiesiog mirtinai nukraujavo...



**Gerai užmaskuoti ir paslėpti, dingusiais laikyti didikų sarkofagai aptikti pasitelkus specialų zondą.**

Mirus Žiemos sodo ir parko įkūrėjui, pirmiausia jis buvo palaidotas Kretingos senosiose kapinėse buvusioje mūrinėje, XIX a. pr. statytoje Šv. Jurgio koplyčioje, tačiau 1893 m. perkeltas į anapus gatvės naujai pastatytos Tiškevičių šeimos koplyčios rūšį. Iš istorinių šaltinių žinoma, kad grafas buvo balzamuotas.

Kartu su juo koplyčioje buvo palaidota ir 1919 m. mirusi sutuoktinė. Metraščiuose užsiminama, kad kartu turėjo atgulti ir didikų anūkė Marija Tiškevičiūtė (1891-1896).

Tačiau per Antrąjį pasaulinį karą minėti palaidojimai kriptoje... dingo iš akiračio. Mauzoliejuje ant trijų postamentų butiavo padėti trys mediniai karstai, kurie iš pažiūros visiškai neatitiko didikų laidosenos tradicijų. Kaip paaiškėjo, vienas

garsių Juozapo ir Sofijos Tiškevičių palaikai? Šį istorinį detektyvą įminti buvo galima daug anksčiau, tačiau savo rankomis sutuoktinių palaikus lietuvių asmenys paslėpti nusėdė į kapus.

Spėjimu, jog didikų palaikai tebėra mauzoliejuje, tik gerai paslėpti, pirmasis kolegų rate ėmė dalintis J. Kanarskas. Tik teoriją reikėjo pagrįsti arba paneigti. Apie būsimą, veiksmo filmų sceną primenančią eksperimentą kurį laiką žinojo tik saujelė žmonių.

## Kapų plėšikai

2014 m. rudenį nuo įtampos mauzoliejuje virpėjo net oras. Po didinamoju stiklu atsідūrė trys jau minėti betono postamentai. Iš pažiūros skirti karstams pastatyti.

Du Kretingos muziejaus archeologai Donatas Butkus (1954-2018) ir Daiva Jazbutytė ryžosi ilgai lauktai operacijai: didžiajame postamente prageržta skylutė, pro kurią įkištasi

specialus zondas su vaizdo kamera ir šviesos šaltiniu. Mažame ekrane, sulaukę kvapą, tyrėjai išvydo tai, ko nedrąsiai tikėtasi: aklojoje tamsoje, postamento viduje gulėjo du prabangūs metaliniai sarkofagai. Atlikus zondavimą kituose dviejuose postamentuose po sarkofagą rasta ir juose.

Po kurio laiko į kriptą atvyko visa tyrėjų delegacija; betoninėse slėptuvėse buvo fiziškai išpjautos angos.

Demontuojant postamentus sukėlė įtarimų tai, kad didžiausio šonas kadaise buvęs nuardytas, o paskui vėl užmūrytas ir gražiai užtinkuotas. Paaiškėjo, kad ten ilsėjosi J. ir S. Tiškevičių palaikai. Tyrinėtojus pribloškė tai, kad tiek grafo, tiek jo žmonos cinko sarkofagai buvo praplėsti keliose vietose metalo žirkėmis nupjovus ir atlenkus metalą. Kapų plėšikas ar plėšikai darbuosivi visiškoje tamsoje ir apgraibomis, nepatogioje padėtyje, nes teko įlįsti į ankštą postamento ertmę.



**Kapų plėšikas išpjovė Žiemos sodo įkūrėjo sarkofage skylę ir pavogė visus ordinus, nuplėšė antpečius.**

Ši aplinkybė lėmė, kodėl nebuvo pavogtos visos didikų įkarpės. J. Tiškevičius Anapilin išlydėtas su dviem kardais (vieną pavogė, o kito nepasiekė), masyviu sidabriniu krucifiksu (vagus jo nerado; eksponuojamas Kretingos muziejuje), paradine pulkininko uniforma sidabro epoletais puoštais antpečiais (nuplėšti ir pavogti), su ordinais (pavogti).

Vis dėlto ilgą laiką nepastebėta metalinės kokardos su carinės Rusijos herbu. Rasti ir ginklo rankenos kuitai.

Kas galėjo būti pavogta iš grafiškos sarkofago ir ar ji galėjo būti palaidota su papuošalais – mįslė. Sarkofage ji palaidota su šventiniais rūbais, kuriuos dėvėjo net pozuodama fotografams, religiniais simboliais, auksiniu, viduje išgraviuotu vestuviniu žiedu, kurio vagis nesugebėjo rasti.

Juodą darbą atlikęs vyriškis grafų postamente neapdairiai paliko įkaltį: degtukų dėžutę. Pagal jos etiketę galima spėti, kad mauzoliejus apiplėštas praejusio amžiaus šeštajame dešimtmetyje. Ši detalė paaiškintų, kodėl nepavyko pavogti grafiškos žiedo ir kitų įkapių: turbūt buvo pasišviečiama greitai gėstančia degtuko liepsna, o ne žibintuvėliu.

Apžiūrėjus kitus du postamentus juose rasti dar du sarkofagai. Vienas jų priklausęs penkiametei grafų anūkei Ma-

rrijai, ir jis ties kojūgaliumi bei galvūgaliumi buvo praplėštas. Nuo meningito mirusi mergaitė buvo palaidota su kryželiu ir rožiniu, kurie vagies nesudomino arba buvo nerasti.

O ketvirtasis, kukliausias, porcelianinėmis rožėmis ir pakalnutėmis apkaišiotas sarkofagas dėl neaiškių priežasčių buvo nepalaidotas, tačiau būtent jo turinys tapo viena sunkiausiai įmenamų istorinių mįslių.

## „Ponia X“

Keturių sarkofagų radimas Tiškevičių koplyčios kriptoje tapo nacionaline sensacija, žurnalistai vieną po kito rašė straipsnius, rengė reportažus, bet tai tebuvo detektyvo pabaišos pradžia. Prasidėjo ilgas ir kruopštus mokslininkų bei muziejininkų darbas.

„Ponia X“. Taip net keletą metų buvo vadinama apie 50-ies metų moteris, palaidota sarkofage su porcelianinėmis gėlėmis. Paėmus kaulų mėginius visų šešių kriptose rastų palai-



➤ Išnešamas ką tik iš slėptuvės šeimos mauzoliejuje ištrauktas prabangiausias, Karaliaučiuje gamintas grafo sarkofagas.



➤ Kriptos paslaptį įminti padėjusio Kretingos muziejaus istoriko Juliaus Kanarsko rankose nepavogta įkapių dalis – grafo kardas.



➤ Vienintelis nepalaidotas – sarkofagas, kuriame buvo palaidota ilgai „ponia X“ vadinta moteris ne iš grafų Tiškevičių giminės.

Deniso NIKITENKOS nuotr. (2014 m.)